

# VAD BETYDER DET ATT BARNKONVENTIONEN BLIR SVENSK LAG?



unicef   
för alla barn



Omslagsbild: © UNICEF/Melker Dahlstrand

Sveriges riksdag har beslutat att barnkonventionen ska bli svensk lag den 1 januari 2020. Sverige anslöt sig till barnkonventionen redan 1990 genom så kallad ratificering. Trots att den då blev juridiskt bindande för oss har det visat sig inte vara tillräckligt för att säkra barns rättigheter. Därför har UNICEF Sverige i över tio år arbetat för att göra barnkonventionen till svensk lag. Utöver att göra den till lag kommer konventionen att fortsatt transformeras och anpassas i andra svenska lagar.

I väntan på att barnkonventionen blir lag har regeringen initierat tre beslut:

1. En särskild utredare har fått i uppdrag att göra en kartläggning över hur svensk lagstiftning och praxis stämmer överens med barnkonventionen.
2. En särskild utredare har fått i uppdrag att ta fram en vägledning för hur barnkonventionen ska tolkas och tillämpas i praktiken.
3. Barnombudsmannen har fått i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser gentemot statliga myndigheter, landsting och kommuner för att öka kunskapen om barns rättigheter, det s.k. kunskapslyftet.

## ■ Ordlista

### Ratificering

När en stat ratificerar en konvention förpliktar sig staten att följa konventionen enligt folkrätten. I och med ratificeringen blir konventionen (den internationella överenskommelsen) juridiskt bindande för staten.

### Transformerering

Transformerering innebär att nationella lagar ändras och anpassas till konventionens bestämmelser.

### Inkorporering

Inkorporering innebär att hela konventionen i fråga tas in i den nationella lagstiftningen.

### FN:s barnrättskommitté

FN-kommittén för barnets rättigheter (barnrättskommittén) är en internationell kommitté som har till uppgift att övervaka att barnkonventionen verkligen respekteras i de länder som ratificerat den. Kommittén har sitt säte i Genève och består av 18 oberoende experter (t.ex. jurister, psykologer och barnläkare) från olika länder.

## Vanliga frågor och svar

Inför att barnkonventionen ska bli svensk lag har vi samlat ett antal vanliga frågor och svar utifrån vårt arbete under åren. Vi hoppas de kan vara till användning för de som vill veta mer.

### Vad är egentligen barnkonventionen och vad har den för status i dag?

Barnkonventionen är ett rättsligt bindande avtal som slår fast att barn är individer med egna rättigheter, inte föräldrars eller andra vuxnas ägodelar. Konventionen innehåller 54 artiklar om mänskliga rättigheter för barn och 196 länder har skrivit under och förbundit sig att följa reglerna. Sverige anslöt sig till

konventionen 1990 genom *ratificering*, men enligt vårt rättssystem blir inte FN-konventioner per automatik nationell lag. Vi använder i stället *transformering* av konventioner.

### Varför behöver barnkonventionen bli svensk lag?

Genom att göra barnkonventionen till lag skapas ett viktigt verktyg för att stärka barns rättigheter i praktiken. Det innebär att det enskilda barnets rättssäkerhet stärks och att barnets bästa kommer i främsta rummet på ett tydligare sätt än i dag. Dessutom skulle barns rättigheter och ställning stärkas, särskilt inom det





svenska rättsväsendet. Vidare skulle de svenska lagarna tolkas utifrån konventionen som helhet, snarare än att bara några av artiklarna är transformerade i svensk lag. Viktigt att komma ihåg är att de ändringar som redan har gjorts i svensk lagstiftning inte är betydelselösa utan att de kompletteras med fler ändringar, i syfte att just stärka barns rättigheter.

#### Vad blir skillnaden när barnkonventionen blir lag?

Att barnkonventionen blir svensk lag innebär inte att barn får nya rättigheter i Sverige. Barnkonventionen gäller redan i Sverige. Den får dock en högre status

som svensk lag. En utav de största skillnaderna blir ett större ansvar för lokala och statliga myndigheter, rättsväsendet och andra beslutsfattare. Detta eftersom de blir tvungna att tillämpa rättigheterna i konventionen, så att den får ett större genomslag vid bedömningar, ärenden och beslut som rör barn.

Särskilt barn i utsatta situationer – som barn i vårdnadstvister, barn som är omhändertagna av socialtjänsten eller barn som befinner sig i migrationsprocessen – kommer att få ett starkare rättsligt skydd eftersom de svenska lagarna på detta område inte är heltäckande i dag.

## Några exempel på förändringar

- Bestämmelsen om att beslut som rör barn ska fattas utifrån en bedömning om barnets bästa, (artikel 3 i barnkonventionen), kommer förstärkas och behöva tillämpas mycket mer noggrant än vad den gör i dag.
- Barnkonventionen kommer att stärka barns rättigheter vid en konflikt mellan svensk lag och barnkonventionen. Enligt dagens system är det svensk lag som gäller vid en sådan konflikt. Utlänningslagen "vinner" alltså i dag över barnkonventionen, liksom även annan lagstiftning, såsom lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).
- Barns rätt att komma till tals kommer också att få ett större genomslag. Flera fall visar att barn inte har fått komma till tals i vårdnadstvister, vid utredningar inom socialtjänsten eller i asylprocessen.
- Det kommer tydligare visa att bestämmelserna i konventionen hänger samman och utgör en helhet.
- Att vara barn är inget skäl eller egen skyddsgrund för att få asyl. Detta kvarstår även när barnkonventionen blir lag. Vad som däremot kommer att krävas är att barns rättigheter respekteras och skärps under själva asylprocessen, t.ex. att höra barn och att beakta deras asylskäl ordentligt och rättssäkert.
- Enligt barnkonventionen har barn rätt att få vara med sin familj och återförenas, om det inte strider mot barnets bästa. Denna rättighet måste respekteras och uppfyllas i och med att barnkonventionen blir lag.

#### Får barn nya rättigheter när barnkonventionen blir lag?

Barn i Sverige får inga nya rättigheter när barnkonventionen blir lag eftersom rättigheter redan ska vara införda i de svenska lagarna (genom transformering). Däremot får barn ett starkare skydd och kan använda konventionen för att utkräva sina rättigheter. Barnkonventionen lägger

grunden för barns rättigheter och är tänkt att vara det yttersta skyddsnätet när övriga lagar inte räcker till.

Barn får inga skyldigheter genom att barnkonventionen blir lag, utan på samma sätt som andra lagar så är det vårdnadshavare, övriga vuxna och ytterst staten som är skyldiga att uppfylla barns rättigheter.

### Vad får barnkonventionen som lag för ställning i förhållande till andra lagar och formella bestämmelser?

Barnkonventionen kommer att ha samma status som andra svenska lagar (till exempel socialtjänstlagen, utlänningslagen och föräldrabalken). Den kommer att kunna åberopas i svenska domstolar som vilken annan lag som helst, något som tidigare inte varit möjligt. När barnkonventionen används i domstolar i dag så viftas den ofta bort eftersom den inte har formell status som lag och då inte behöver beaktas på samma sätt.

Den har **inte** status som grundlag eller på annat sätt högre status än andra svenska lagar. Barnkonventionen som lag kommer däremot att vara överordnad myndighetsföreskrifter och riktlinjer.

Om det skulle uppstå konflikt mellan barnkonventionens bestämmelser och annan svensk lag måste det göras en bedömning utifrån de vanliga tolkningsprinciperna. Det finns en viktig princip från Högsta domstolen som säger att en konvention om mänskliga rättigheter (till exempel barnkonventionen) på grund av sin särskilda karaktär ska ges särskild vikt i konflikt med annan lag. *Lex specialis* (speciallag före allmän lag) och *lex posterior* (ny lag företräde framför äldre lag) är exempel på andra allmänna tolkningsprinciper som kan användas.

### Kommer alla barnkonventionens artiklar och tilläggsprotokoll gälla som lag i Sverige?

Alla sakartiklar och bestämmelsen om att staten är skyldig att sprida konventionen till

barn och vuxna ska inkorporeras i svensk lag (artikel 1–42). De administrativa artiklarna ligger utanför (artikel 43–54).

Barnkonventionens tre tilläggsprotokoll inkorporeras inte. Det första protokollet handlar om hur barn i väpnade konflikter ska skyddas och det andra handlar om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi. Det tredje protokollet ger barn rätt att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté i de fall deras rättigheter kränkts. De två första protokollen är vi bundna av eftersom vi ratificerat dem. Det tredje protokollet har Sverige ännu inte anslutit sig till och det gäller inte i Sverige, varken folkrättsligt eller som lag.

### I Norge har barnkonventionen varit lag sedan 2003. Vilka är de vanligaste frågorna som kommit upp?

De tre områden som varit mest aktuella vid domstolsbeslut är; socialtjänsten, brottmål samt asyl- och migrationsärenden.

De artiklar som prövats är främst artikel 3 om barnets bästa och artikel 12 kring rätten att få delta och bli hörd. Domstolarna har i sitt arbete haft stor användning av FN:s barnrättskommittés vägledning kring hur barnkonventionens artiklar ska tolkas.

### Har Sverige inkorporerat andra konventioner i svensk lag?

Sverige inkorporerade Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (europakonventionen) i svensk rätt i samband med EU-inträdet 1995. Den har sedan dess gällt som svensk lag. Det finns några andra mindre konventioner



som också inkorporerats, till exempel Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner samt bestämmelser inom fiskeriområdet.

### Vilka argument har använts mot att göra barnkonventionen till lag?

Många är överens om att barns rättigheter behöver stärkas men det finns olika åsikter om hur man bäst gör det. Ett av huvudargumenten mot att barnkonventionen ska vara svensk lag är att den inte skriven som en traditionell svensk lagtext utan är en FN-konvention. Den är av den anledningen ansedd som luddig och svår att tolka som lagtext. Till exempel saknas traditionella förarbeten och en domstol som kan fatta avgörande och vägledande beslut.

### Vad händer om man bryter mot barnkonventionen?

Barnkonventionen har ingen särskild ordning för överklagande utan den kommer att behandlas på samma sätt som övriga lagar i Sverige. En enskild person som anser att en myndighet fattat beslut som strider mot barnkonventionen eller annan lag, kan till exempel anmäla detta till

Justitieombudsmannen, Justitiekanslern eller vända sig till domstol.

Ett sätt för barn att få upprättelse då deras rättigheter enligt barnkonventionen kränkts, är att vända sig till FN:s barnrättskommitté med en anmälan. Detta kräver dock att landet har anslutit sig till barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll om individuell klagorätt och att frågan först har prövats i nationella instanser. Sverige har ännu inte anslutit sig till protokollet vilket innebär att denna möjlighet inte finns för barn i Sverige idag. Barnombudsmannen har inte heller mandat att ta emot klagomål från barn vilket innebär att möjligheterna i Sverige också är bristfälliga.

Alla länder som förbundit sig till barnkonventionen rapporterar regelbundet till FN:s barnrättskommitté kring hur de arbetar med att uppfylla barnkonventionens bestämmelser. Kommittén framför kritik och lämnar förslag och rekommendationer på hur länderna kan förbättra sitt arbete. Detta följs sedan upp vid nästkommande granskning. Kommittén har även rätt att begära ytterligare information från staterna.



© UNICEF/Melker Dahstrand

UNICEF Sverige  
Box 8161  
104 20 Stockholm  
08-692 25 00  
[unicef.se](http://unicef.se)

**unicef**   
för alla barn